

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

_____ Давиденко І.В.

« ____ » _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 242 «Туризм»

(шифр та найменування спеціальності)

за магістерською програмою професійного спрямування Економіка та управління туристичною діяльністю

на тему: «РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ЕКСКУРСІЙНИХ ПОСЛУГ (НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОГО МОРСЬКОГО ПОРТУ)»

Виконавець

студент ЦЗФН

Степанова Катерина Володимирівна

(прізвище, ім'я, по батькові) / підпис/

Науковий керівник

к.е.н. доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Давиденко Ірина Володимирівна

(прізвище, ім'я, по батькові) / підпис/

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ.....	6
1.1 Сутність специфікації екскурсійних послуг.....	6
1.2. Сутність стратегії диверсифікації підприємства.....	14
1.3. Причини виникнення та види стратегії диверсифікації підприємства ...	24
РОЗДІЛ II ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЙ ДИФЕРСИФІКАЦІЇ В ОДЕСЬКОМУ ПОРТУ	30
2.1 Загальна інформація про Одеський морський порт	30
2.2. Оцінка динаміки туристичних потоків в морському порту міста Одеси	36
2.3 Світовий досвід диверсифікації портових послуг	41
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЇ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ЕКСКУРСІЙНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ОДЕСЬКОГО МОРСЬКОГО ПОРТУ	48
3.1. Передумова диверсифікації туристичного продукту на підприємстві Одеський морський порт.....	48
3.2 Обґрунтування заходів для розвитку нового виду туристичного продукту	52
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62

ВСТУП

Актуальність теми. Збільшення об'ємів і темпів науково-технічного прогресу, загострення конкуренції на туристичному ринку, всесвітня глобалізація економічної діяльності в світі, кризові ситуації приводять до необхідності залучення нових шляхів зниження кон'юнктурних коливань ризиків і затвердження конкурентоспроможності Одеського регіону на туристичному ринку. В цих умовах організаціям приходиться майже завжди розраховувати на власні сили, находячи вихід з цих проблем за рахунок зменшення витрат, ризиків та збільшення поля діяльності в сторону більшого і стабільнішого попиту.

Розробка стратегій є одним із засобів покращення і оновлення асортименту екскурсійних послуг. Диверсифікація екскурсійних послуг має свої особливості і нюанси саме через це дана тема являється актуальною для вивчення. В працях зарубіжних і вітчизняних авторів досить повно розглянуті теоретичні та науково-методичні основи, а саме в роботах: І. Ансоффа, М. Паскье, А. А. Томпсона, А. М. Аронова, Г. Я. Гольдштейна, Т. Коно, Г. І. Немченко, В. Г. Габаліса, В. Коноплицького, М. Д. Корінько, М. В. Міньковської, Ю. Б. Іванова, О. О. Цогли та ін. Праці цих вчених в загальному присвячені таким питанням, як збалансованість асортиментного портфеля, методи диверсифікації, особливості управління диверсифікованою фірмою, її фінансова стійкість. Також теоретико-методологічною основою дослідження є наукові праці таких українських вчених-економістів: Герасименко В.Г., Давиденко І.В., Дишловий І.М., Малімон В. В., Нездоймінов С.Г., Ніколаєв Ю.О, Шикіна О.В., та інші, які вивчали аспекти здійснення туристичної та екскурсійної діяльності.

Розгляду проблем диверсифікації діяльності підприємств, які працюють у сфері туристичних послуг не приділяється належної уваги. В той же час необхідним стає удосконалення різноманітних механізмів посилення

конкурентних переваг таких підприємств та пошук нових підходів для їх забезпечення стратегічними інструментами, які б дозволяли досягати поставлених цілей в умовах нестабільності та швидко змінюваного середовища. Таким чином, не зважаючи на значну зацікавленість вчених та дослідників до зазначеної проблематики протягом останнього часу, деякі аспекти залишаються недостатньо опрацьованими, потребують вдосконалення та подальшого дослідження. Актуальність та необхідність більш глибоких досліджень даних проблем й визначили вибір теми та цільову направленість кваліфікаційного дослідження.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування системи заходів щодо забезпечення розвитку підприємства на засадах диверсифікації діяльності. Досягнення поставленої мети зумовлює вирішення наступних **завдань**:

- визначити сутність поняття екскурсійних послуг;
- розкрити сутність поняття стратегії диверсифікації, охарактеризувати її як інструмент забезпечення конкурентоспроможного розвитку послуги;
- визначити причини виникнення та види стратегії диверсифікації підприємства;
- здійснити організаційно-економічну характеристику підприємства «Одеський морський порт»;
- оцінити динаміку туристичних потоків в морському порту міста Одеси;
- проаналізувати світовий досвід диверсифікації портових послуг;
- запропонувати можливі варіанти розвитку Одеського морського порту на засадах диверсифікації діяльності;
- обґрунтувати економічну доцільність обраного варіанту розвитку Одеського морського порту.

Об'єктом дослідження є процес надання екскурсійних послуг.

Предметом дослідження являється система принципів та управлінський інструментарій забезпечення розвитку екскурсійних послуг Одеського морського порту на засадах диверсифікації діяльності.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою проведених досліджень стали наукові концепції і теоретичні розробки провідних вітчизняних і закордонних учених. У процесі досліджень застосовувались: метод теоретичного узагальнення та порівняння, індукції та дедукції, системний метод, метод синтезу та методи аналізу та динаміки.

Інформаційна база дослідження. Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять наукові праці з названої проблеми вітчизняних та зарубіжних вчених, законодавчі та нормативні акти України, інструктивні матеріали, що регламентують діяльність суб'єктів господарювання, довідково-інформаційні видання.

Запропоновані у роботі пропозиції щодо забезпечення диверсифікації розвитку діяльності можуть бути використані на практиці вітчизняними підприємствами, які спеціалізуються у сфері туристичних та екскурсійних послуг. Результати дослідження дозволять підприємствам, що займаються наданням туристичних та екскурсійних послуг, ефективно конкурувати не зважаючи на особливості зовнішнього середовища.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (62 найменування). Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 68 сторінок комп'ютерного тексту. Робота містить 7 таблиць, 13 рисунків.

Апробація результатів дослідження. Тема кваліфікаційної роботи сформована відповідно до напрямів науково-дослідної роботи кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу ОНЕУ.

ВИСНОВКИ

В умовах швидких змін у світовій економіці, процесів глобалізації, прискорення впровадження перспективних досягнень науково-технічного прогресу в практичну діяльність підприємств, посилення конкурентної боротьби на ринку, підприємство повинно планувати та забезпечувати свій розвиток на визначений шлях. На вибір шляху розвитку впливають загальні тенденції розвитку та зрушень у структурі світової економіки, процес глобалізації зі всіма його напрямками, боротьба за отримання та розширення часток ринку, епідеміологічна ситуація у світі, економічна політика держави та внутрішні фактори підприємства та його потенціал. Коло варіантів вибору поведінки підприємства у напрямку розвитку за рахунок диверсифікації діяльності сформувало декілька напрямків розвитку. Обираючи правильний напрямок розвитку, підприємство повинно бути спроможне забезпечити собі стійке існування. При визначенні шляху розвитку підприємства враховують як зовнішні фактори впливу, так і внутрішні – потенціал підприємства, вірогідність виникнення ризикових ситуацій та їх оцінку

Таким чином, за матеріалами першого розділу кваліфікаційної роботи можна зробити висновок, що теоретичною основою даної роботи є концепція розробки стратегії диверсифікації для підприємства залученого до туризму. Така стратегія є інструментом розвитку інноваційного виду діяльності та покращення сучасного економічного становища державних підприємств. Види туристичної діяльності з морською тематикою мають значний потенціал для подальшого розвитку в місті Одеса, але не всі можливості для диверсифікації вже були використанні. Публікуються роботи, які часто суперечать одна одній у основних поняттях, та не мають загальної точки зору на наявні проблеми. У той самий час на практиці стратегія диверсифікації вже багато років успішно впроваджуються у діяльність великими транснаціональними компаніями,

державами і більш дрібними представниками бізнесу. Таким чином, для подальшого розвитку даної теми необхідний стійкий фундамент у вигляді наукових досліджень і теоретичної цілісності.

Що до специфікації туристичних послуг, то ця тема представлена значною кількістю наукових досліджень та теоретичних надбань. Проаналізувавши наявні дослідження, можна визначити, що спеціалізація послуг є необхідною формою для розширення й зміцнення положення екскурсійного бізнесу на ринку шляхом удосконалення продуктів та послуг, забезпечення цілісності й повноти процесу задоволення потреб користувачів таких послуг.

Для більш повного огляду даної проблеми є необхідним подальше дослідження та аналіз, у тому числі розгляд статистичних та практичних показників, що і було здійснено у другому розділі кваліфікаційної роботи.

У роботі було проаналізовано динаміку туристопотоку до м. Одеси. З проведеного дослідження можна зробити висновок, що місто Одеса є привабливою дестинацією для великої кількості туристів. При правильному менеджменті та дієвій рекламній кампанії пам'ятки культури та історії можуть стати значним джерелом прибутку для їх підтримки. Морська тематика є дуже актуальною для залучення значної кількості туристів до м. Одеса.

Явище кораблів-музеїв дуже перспективна галузь для суден, які знаходяться в задовільному стані, але занадто дорогі або не актуальні в експлуатації чи ремонті. Екскурсії, розраховані на відвідування кораблів – музеїв, дуже затребувані на туристичному ринку багатьох країн, тому що допомагають вивчати нову інформацію у інтерактивному вигляді. Реконструкції атмосфери епохи та можливість зануритися та відчути себе частиною іншого часу, професії та ситуації може бути привабливим для вимогливих досвідчених туристів у пошуках чогось нового. І такі музеї можуть знаходитися безпосередньо на території порту, навіть можуть рухатися під час реконструкцій та великих святкувань. На них можливо проводити тематичні фотосесії та майстер класи. Безліч варіацій використання такого

об'єкту та найголовніше - його історична цінність. Історія не забувається, а навпаки розповідається з перших джерел.

Підводячи підсумки третього розділу роботи зазначити, що у роботі було запропоновано створення комплексу судно - музей у Одеському морському порту. При розробці новітнього для України комплексу судно-музей були виділені основні підприємства-учасники, які мають можливість забезпечувати успішну діяльність музею та працювати у взаємовигідній кооперації. Основними дієвими особами є Державне Підприємство Одеський морський торговельний порт, національний університет «Одеська морська академія», Одеський національний економічний університет, компанія, що буде організувати трансфер по території порту.

На основі проведеного дослідження була побудована модель нового музейного комплексу у м. Одеса, яка включатиме в себе організаційну, продуктову, інфраструктурну та матеріально-технічну підсистеми. Представлена стратегія ціноутворення у межах даного проекту.

Новостворений музей отримав назву - «Дружба» і позиціонується як музейний комплекс з декількома різними експозиціями. Екскурсійне обслуговування орієнтовано на всі вікові групи, на туристів з середнім доходом, можливим є обслуговування великих груп туристів. Тривалість екскурсії – 2 години, але можливі відхилення у часі, вартість на одного квитку – 100 грн. Можливим є обслуговування як українських, так і іноземних туристів, с залученням англомовних екскурсоводів. Розрахована точка безбитковості, яка передбачає отримання прибутку після обслуговування – 5 593 туристів. Також, представлені маркетингові заходи для просування музею у загальній рекламній кампанії підприємства, такі як реклама в соціальних мережах (Instagram, Facebook, LinkedIN), реклама на біл-бордах, роздача на вулиці листівок та буклетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. [Організація екскурсійної діяльності : підручник / М. М. Покогодна ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 180 с. ISBN 978-966-695-418-6]
2. Котлер Ф., Боуен Дж., Мейкен Дж. Маркетинг. Гостинність. Туризм / Ф. Котлер, Дж. Боуен, Дж. Мейкен // Аудит, Москва, 2009. – с. 369-375., с. 369-375
3. Саєнко М. Г. С-13 Стратегія підприємства: Підручник. – Тернопіль: «Економічна думка». – 2006. – 390 с.
4. Стратегія підприємства. Інші матричні методи формування корпоративної стратегії підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://buklib.net/books/25143/.](https://buklib.net/books/25143/)]
5. Стровский Л. Е. Внешнеэкономическая деятельность предприятия : Учебник / Л. Е. Стровский. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 498 с.
6. В. А. Сливенко, к. іст. н., доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара А. О. Єрмакова, магістр, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро КЛАСИЧНІ ТА СУЧАСНІ БІЗНЕС СТРАТЕГІЇ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ
7. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика: Кн.3 / Г.Л.Азоев; Библиотека хозяйственного человека. – М.: Центр экономики и маркетинга, 2016. – 208 с. – ISBN: 5-85873-009-4
8. Одеський порт Технічні характеристики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://omtp.com.ua/ua/about-port/specifications>

9. Адміністрація Одеського морського порту Технічні характеристики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.port.odessa.ua/pro-port/tekhnichni-kharakteristiki>
10. Обработка контейнерных поездов на 30.11.2020 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.port.odessa.ua/partneri/inshi-partneri/15-of-gp-ampu/ukrainskij/17637-obrobka-zalznichnogo-transportu>
11. Новини одеського порту щодо круїзів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.port.odessa.ua/pasazhirskij-kompleks/krujizni-novini>
12. ДП «Одеський порт» 42,5 млн грн. прибутку за підсумками 9-ти місяців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://omtp.com.ua/ua/news/dp-odeskij-port-425-mln-grn-pributku-za-pidsumkami-9-ti-misyaciv>
13. РОЗДІЛ II. Пояснювальна записка до проекту рішення Одеської міської ради «Про бюджет міста Одеської міської територіальної громади на 2021 рік» інформації Адміністрації морських портів України
14. Одесский курьер: за 2019 год кол-во туристов превысило население Одессы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uc.od.ua/news/urbanism/1222646#>
15. Щербатюк Н. В. Методи кількісного обмеження в Україні / Н. В. Щербатюк, С. В. Чичирко // Юридичний вісник. – 2013. – №3(28). – С. 79-83.
16. UNN: На тлі COVID-19 цього року в Одесі було вдвічі менше туристів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1896041-na-tli-covid-19-tsogo-roku-v-odesi-bulo-vdvichi-menshe-turistiv>
17. Нина Глущенко: Море данных: как Одесская область развивает туризм с помощью BIG DATA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ain.ua/special/big-data-in-odessa/>
18. Kleinberg, Eliot (10 January 2017)» Palm Beach Post.]
19. North American Society for Oceanic History, Inc newsletter Vol.10 No.2 Fall 1984

20. Wikipedia: Patriots Point [Электронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Patriots_Point
21. Patriots Point [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.patriotspoint.org/>
22. «USS Laffey (DD-724)» Patriots Point. Archived from the original on 27 September 2011. Retrieved 2 October 2012
23. Энциклопедия кораблей: Учебные суда [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ship.bsu.by/ship/28>
24. Проблема использования учебных судов в контексте морского флота Украины» Степанова К. В.
25. Wikipedia: Дружба [Электронний ресурс]. – Режим доступу: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%80%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%B0_\(%D1%84%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D1%82_%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D1%8B%D0%B9\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%80%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%B0_(%D1%84%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D1%82_%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D1%8B%D0%B9))
26. Семь футов под килем // Власть денег. — 2006. — № 92. Архивировано 5 апреля 2011 года.
27. Судьба парусного фрегата «Херсонес». Корабельный портал (11 мая 2009). Дата обращения: 13 февраля 2010. Архивировано 3 марта 2012 года.
28. Live Journal: И снова Севастополь [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zvezdochka-ru.livejournal.com/300397.html>
29. Live Journal: Почувствуй завод: Гордость моряков [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zvezdochka-ru.livejournal.com/317927.html>
30. Wikipedia: Херсонес (Учебный фрегат) [Электронний ресурс]. – Режим доступу: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%81_\(%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D1%84%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D1%82\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%81_(%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D1%84%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D1%82))
31. Офіційний сайт міста Одеси: У парку Шевченка з'явиться музей історії мореплавання і судноплавства [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <https://omr.gov.ua/ua/news/221576>

32. Лучшие курорты Европы. [Электронный ресурс]//Туристический портал. - Режим доступа: http://travelwiki.ru/termi_rome.html/
33. Шикіна О.В. Сучасний стан розвитку готельного бізнесу Одеської області / О. В. Шикіна // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв, 2016. – Вип. № 13. – С. 413-420. 65.
34. Проект Розпорядження Кабінету --Міністрів України «Про схвалення Концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ved.odessa.gov.ua/Main.aspx?sect=Page&IDPage=23566&id=1150>
35. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] : закон України [затверджено Верховною Радою УРСР 16 квітня 1991 р. № 959-ХІІ] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12> – Назва з екрану.
36. Довгань Л. Є., Каракай Ю. В., Артеменко Л. П. Стратегічний менеджмент [Електронний ресурс]. – Режим доступу: culonline.com.ua – Назва з екрану.
37. Портер М. Международная конкуренция. –М: Международные отношения, 2013. – 51 с.
38. Оберемчук В. Ф. Стратегія підприємств – К.: МАУП, 2000. – 128 с. 49.
39. Клименко С.М., Управління конкурентоспроможністю підприємства: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2006. – 527 с
40. Кобрин Ю. Инновации – условия конкурентоспособности / Ю. Кобрин // Экономист. – 2004. – N 12. – С. 23-30.
41. Григоренко О.В. Внешнеэкономическая составляющая системы управления конкурентоспособностью промышленного предприятия: диссертация на соискание ученой степени к.э.н. / О.В. Григоренко // Российская государственная библиотека. – Ростов-на-Дону, 2016. – 211 с. 39.
42. Захарін С.В. Економічна диверсифікація як ефективний механізм забезпечення розвитку підприємства [Електронний ресурс] / С.В. Захарін. –

Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/old_jrn/Natural/Vknutd/2012_1/139_145.pdf. – Назва з екрану.

43. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації / Л.Л. Антонюк / Монографія. – К. : КНЕУ, 2014, – 273 с

44. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика: Кн.3 / Г.Л.Азоев; Библиотека хозяйственного человека. – М.: Центр экономики и маркетинга, 2016. – 208 с. – ISBN: 5-85873-009-4.

45. Глисин Ф. О Конкурентоспособность промышленных предприятий / Ф. Глисин, Г. Воронина // Экономист. – 2014. – № 6. – С. 17-22.

46. Фасхиев Х. Модель управления конкурентоспособностью предприятия / Х. Фасхиев // Проблемы теории и практики управления. – 2015. – № 2. – С. 69-81.

47. Цогла О.О. Становлення диверсифікаційних процесів у діяльності підприємств / О.О. Цогла //Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №7. – С.147–151.

48. Брінь, П.В. Диверсифікація господарської діяльності підприємств / П.В.Брінь, Л.О. Переходова // Вісник НТО «ХПІ».Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – 2013. – 69 (1042). – С.172–175.

49. Большой экономический словарь / [под ред. А. Н. Азрилияна] – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Институт новой экономики, 2009. – 1248 с.

50. Барабась Д. О. Конкурентні стратегії підприємства / Д.О. Барабась // Стратегія економічного розвитку України: Науковий збірник. – Вип. 2-3. – К.: КНЕУ, 2010. – С. 201-208

51. Багрова І. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : Підручник [Електронний ресурс] / І. В. Багрова, Н. І. Редіна, В. Є. Власюк, О. О. Гетьман. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – Режим доступу: <http://readbookz.com/pbooks/book-35/ua/> – Назва з екрану.

52. Чернуха І.В. Еволюція підходів щодо визначення конкуренції: теоретичні аспекти / І.В. Чернуха // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. – 2011. – № 2 (21). – С. 350-357.

53. Герчикова И. Н. Менеджмент : Учебник [Електронний ресурс] / И. Н. Герчикова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1995. – Режим доступа: <http://interservis.info/lib/i5/> – Назва з екрану.

54. Босак А. О. Класифікація організаційних структур управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства / А. О. Босак, Р. З. Дарміць, В. А. Босак // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2010. – № 691. – С. 26-35.

55. 14. Козак Ю. Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : Навчальний посібник / [Козак Ю. Г., Логвінова Н. С. та ін.]; за ред. Ю. Г. Козака, Н. С. Логвінової, М. А. Зайця. – 4-те вид., перероб. та доп. – К.: Освіта України, 2012. – 272 с. 15. Беззубець Л.Л. Вплив конкуренції на становлення та розвиток соціально-ринкової економіки України / Л.Л. Беззубець // Економічний вісник ДВНЗ. – 2012. – № 18/1. – С. 184-189..

56. Мохненко А.С. Економічна сутність конкуренції і конкурентоспроможності: [Електронний ресурс]: / А.С. Мохненко // Таврійський 97 науковий вісник. Науковий журнал, 2010. – Випуск 68. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Tavnv/2010_68/68_28.pdf

57. Рибаківа О.В. Конкуренція і конкурентоспроможність: економічна суть та фактори підвищення: [Електронний ресурс]: / О.В. Рибаківа // Науковий вісник академії муніципального управління. – 2009. – Серія «Економіка». – Випуск 7. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/2009_7/09rovaif.pdf.

58. Салип Ю.О. Генезис сутності конкурентоспроможності підприємства / Ю.О. Салип // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». – 2012. – № 4 (14). – С. 74-78.

59. Герасименко В.Г. Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції / За заг. ред. В.Г. Герасименко, О.Л. Михайлюк . — К.: ФОП Гуляєва В.М., 2019. — 332 с.

60. Давиденко І.В., Михайлюк О.Л. Механізми державного регулювання кластерної політики у туристичному бізнесі України [Електронний ресурс] / І.В. Давиденко, О.Л. Михайлюк // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2019. - №3 (20). – Режим доступу до ресурсу: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/20_2019/12.pdf

61. Давиденко І. В. Сучасні напрями стратегічного управління туристичним підприємством / І. В. Давиденко // Економічні студії. – Львів: ГО «Львівська економічна фундація», 2017.- №2 (15) – С. 23-27.

62. Герасименко В. Г. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія / В. Г. Герасименко, С. С. Галасюк, С. Г. Нездойминов, Давиденко І. В. [та інші]. – Одеса: Астропринт, 2013. – 304 с.

63. Давиденко І.В. Сучасний стан реалізації круїзного потенціалу міста Одеси // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – Випуск 14. - Частина 1. – С. 79 – 83.